

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ В РОБОТУ СПЕЦІАЛЬНОГО ПСИХОЛОГА ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Супрун Д. М.

Висвітлено ключові аспекти впровадження в роботу спеціального психолога мотиваційного тренінгу. Розглядаються різноманітні формувальні методики у межах означеної проблеми дослідження.

Ключові слова: *тренінг, особистісне зростання, здоров'я, мотивація збереження здоров'я, психологічний фактор, психологічне діагностування.*

The highlights of implementation to the motivational training are viewed. The different forming methods in the outlined field are determined.

Keywords: *training, personal growth, health, motivation of health preservation, psychological factor, psychological diagnostic.*

Ми змінюємося впродовж всього життя. Змінюються наші погляди на світ, ми набуваємо нових знань і умінь, стикаємося з багатьма людьми, які по-різному впливають на нас. Однак ці зміни можуть бути спонтанними (випадковими), а можуть бути заплановані нами з певною метою. Тренінг являє собою один із способів досягнення свідомих цілеспрямованих змін в собі [1-3].

На сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення терміну «*тренінг*». Відсутність чіткого опису поняття призводить до широкого тлумачення даного поняття і позначення цим терміном усіляких прийомів, форм, способів і засобів, які використовуються у психологічній практиці. Термін тренінг (від англійського «training») має ряд значень: **навчання, виховання, підготовка, тренування, дресирування.**

Приймаючи участь в груповій взаємодії, учасники тренінгу самі роблять для себе відкриття, які давно зафіксовані в соціально-психологічних теоріях. Такий спосіб отримання знань корінним чином відрізняється від традиційного. Для нього характерні: поєднання з практикою, обміркованість, особистісна зацікавленість та значимість, емоційне забарвлення. Окрім того, сам характер участі в тренінгу спрямований на особистісну корекцію. Приймаючи участь в груповій взаємодії учасники усвідомлюють і

сприймають себе як особистість опосередковано через колег в групі, тобто діє принцип дзеркального відображення. Таким чином, тренінг як форма навчання передбачає отримання знань, як правило, не в готовому вигляді від викладача, а через власне здобування за допомогою керівника групи. А це вже принципово інша основа особистісно-професійного розвитку, де переважають процеси мислення та переструктурування образу «Я» [4].

Мотиваційний тренінг з формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти як складова професійної підготовки має на меті зміну та вдосконалення домінуючих мотивів на глибинному рівні цінностей.

На заняттях учасники не лише детально ознайомлюються з поняттями потреб, мотивів і цінностей, але і проводять глибоке вивчення власного життя і намагаються змінити його поза межами аудиторії. Це складна робота, але надзвичайно цікава. Перше заняття присвячується знайомству, поглибленому вивченню власної особистості та особистостей учасників групи, проясненню «Я-концепції» та виявленню рівня її сформованості, формулюванню цілей роботи групи, формуванню довіри, що буде потрібним не лише на заняттях, але і в житті. Наведемо приблизний план на перший день занять, до якого тренер може вносити незначні корективи:

<p>ДЕНЬ 1 План на день</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Знайомство учасників. 2. Презентація програми тренінгу. 3. Обговорення та затвердження правил тренінгу. 4. Визначення очікувань учасників тренінгу. 5. Створення позитивної емоційної атмосфери довіри та саморозкриття. 6. Занурення у свій внутрішній світ та орієнтування у ньому. 7. Створення передумов особистісного зростання 	<p>Сесія 1 – 1 год 30 хв «ЗНАЙОМСТВО»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Привітання – 5 хв. 2. Ознайомлення з метою роботи тренінгової групи - 10 хв. 3. Знайомство. Вправа «Самопрезентація» - 30 хв. 4. Вправа «Висловлювання очікувань» - 10 хв. 5. Вправа «Правила тренінгу» - 30 хв. 6. Підбиття підсумків сесії - 5 хв.
	<p>Сесія 2 – 1 год 30 хв «ЗГУРТУВАННЯ ГРУПИ»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вправа «Коло» - 20 хв. 2. Вправа «Найважливіші якості» - 10хв. 3. Вправа «Мені в собі не подобається...» - 30 хв. 4. «Риси, яких я хочу позбутися» - 25 хв. 5. Підбиття підсумків - 5 хв.
	<p>Сесія 3 – 1 год 30 хв</p>

учасників тренінгу. 8. Підвищення рівня загальної самооцінки. 9. Інтеграція уявлень про себе. 10. Зниження конфліктності загальної самооцінки, підвищення її рівня. 11. Визначення цілей і встановлення життєвої мети. 12. Розвиток емоційної близькості між членами групи. 13. Формулювання оцінних ставлень щодо інших. 14. Дослідження складових піраміди А. Маслоу.	«ПРОЦЕС САМОПІЗНАННЯ» 1. Тест «Чи повторюєте ви свої життєві помилки?» - 20 хв. 2. Вправа «Незакінчені речення» - 10 хв. 3. Вправа «Аналіз життя» - 30 хв. 4. Вправа «Сила моїх бажань» - 25 хв. 5. Підбиття підсумків - 5 хв.
	Сесія 4 – 1 год 30 хв «ПРОЦЕС САМОПІЗНАННЯ» (продовження) 1. Вправа «Уяви обличчя» - 10 хв. 2. Вправа «Недописаний лист» - 20 хв. 3. Мозковий штурм «Визначення ієрархії потреб (піраміда А. Маслоу)» - 30 хв. 4. Вправа-малювання на тему «Мій найщасливіший день» - 20 хв. 5. «Рефлексія дня» - 5 хв. 6. Закінчення першого дня занять. Вправа «Посмішка по колу» - 5 хв.

Під час розробки професійного тренінгу для психологів ми виходили з того, що тренінг - це, по-перше, форма активного навчання майбутніх фахівців. Він передбачає передачу знань, умінь та навичок. По-друге, він є методом створення оптимальних умов не лише для професійного саморозкриття студентів, а й особистісного зростання. Це передбачає самостійний пошук способів розв'язання як професійних завдань, так і особистісних проблем, пов'язаних із майбутньою діяльністю.

Отже, при практичному використанні нами програми тренінгу *«Формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти як складова професійної підготовки»* сесія 1, «Знайомство», була організаційною. Початок тренінгу передбачав: знайомство та встановлення психологічного контакту з групою, створення серед учасників тренінгу доброзичливої атмосфери; підвищення інтересу до тематики тренінгу засобом роз'яснення плану майбутньої роботи та її теоретичного підґрунтя; обговорення та затвердження правил тренінгу; визначення очікувань учасників; здійснення самоідентифікації членів групи, надання допомоги учасникам у визначенні особистих цілей щодо участі у тренінгу.

Тренер групи пропонував учасникам розпочати вести «Щоденники особистісного зростання», у які вони зможуть записувати свої враження від занять, фіксувати свої переживання та відчуття тощо. При цьому він попередив учасників, що щоденник залишиться учаснику навіть після звершення циклу занять, що не потрібно демонструвати його іншим членам групи [3].

У процедурі знайомства кожному учаснику пропонувалося по черзі назвати своє ім'я та розповісти про себе за підготовленим планом (вправа «Самопрезентація»). Кожен отримував бейдж, підписував своє тренінгове ім'я і прикріплював його до себе (учасники могли обрати для себе на час тренінгової роботи ім'я. Воно могло бути як власне, так і будь-яке улюблене ім'я чи прізвисько, ім'я персонажа). Всім учасникам пропонувалося по черзі назвати своє ім'я та розповісти про себе за наступним планом: 1) основні соціобіографічні дані; 2) професія; 3) захоплення, інтереси; 4) плани на майбутнє; 5) особисті цінності; 6) досягнення; 7) заповітна мрія; 8) сильні сторони; 9) життєве кредо (основний принцип життя). Після чого учасники по колу презентували себе наступним чином: один з членів групи називав своє ім'я та розповідав про себе за планом, а закінчуючи називав ім'я сусіда зліва зі словами "...передаю слово тобі,...". Метою цієї процедури було посилення уваги до кожного учасника, до його способу самопред'явлення. У результаті долалася формальність спілкування, люди ставали більш уважними один до одного.

Вправа «Висловлювання очікувань» сприяла визначенню власних цілей і очікувань від участі у тренінгу, зменшенню рівня тривожності, напруженості учасників групи тренінгу. Тренеру було доцільно після виступу кожного представника підгрупи деталізувати інформацію, з метою прояснення уявлень учасників та спрямування їх поглядів у необхідному для активної роботи напрямку. За необхідністю та загальною згодою можливо було вносити корективи до висловленого та визначити загальні цілі, записати їх на ватмані, який висів в аудиторії до кінця тренінгу.

Керівними принципами поведження учасників тренінгу були: «тут і тепер», актуальності, демократичного стилю ведення групи, необхідного та достатнього інформаційного забезпечення, конфіденційності, посилення на досвід, різноманіття форм і методів роботи, емоційно-інтелектуального насичення навчання, спрямування на практичне застосування набутих знань і умінь, чіткого визначення і дотримання учасниками тренінгу правил поведження, активної участі учасників тренінгу в усіх видах роботи, прийняття учасниками тренінгу творчої, дослідницької позиції, об'єктивації поведінки за рахунок надання адекватного зворотного зв'язку, толерантності та щирості взаємин, ефективного використання часу занять.

При проведенні тренінгових занять ведучий та учасники керувалися зазначеними принципами, одним з яких є: чітке визначення і дотримання правил поведінки. Організації ефективної роботи групи сприяло затвердження певних постулатів поведінки під час тренінгу (вправа «Правила тренінгу»). Було висвітлено залежність кінцевого результату від їх дотримання кожним членом навчальної групи. Учасники могли доповнити запропоновані правила, що записувалися на плакаті. Ефективність занять у групі залежала від того, як вони реалізовувалися, які не повинні були суперечити загальним принципам проведення тренінгів. Викладення та прийняття даних правил відбувалося з супровідним коментарем тренера:

➤ *Правило рівності позицій.* По-перше, керівнику відводиться роль не авторитета, а роль «каталізатора», який сприяє розвитку мислення чи отримання нового знання. При цьому він сам виступає в ролі рівноправного учасника групи. По-друге, рівність позицій передбачає партнерські стосунки усіх членів групи, визнання цінностей та інтересів кожного, та прийняття один одного. Нарешті, правило рівності діє тоді, коли кожен учасник тренінгу стає по чергово ніби керівником, лідером конкретної ситуації спілкування.

➤ *Правило звертання: «ти» чи «Ви».* Правило задає тон груповому спілкуванню: більш довірливому чи дещо офіційному.

➤ *Правило конфіденційності.* Закритість групи полягає в збереженні учасниками тренінгу особистої інформації, яка не повинна виноситись за межі групи. Ця етична вимога є передумовою створення атмосфери психологічної безпеки та саморозкриття.

➤ *Правило «тут і тепер».* Звертається увага на зворотній зв'язок та цінність його своєчасного прояву - «тут і тепер». Якщо людина зосереджена на своїх минулих чи майбутніх проблемах, вона не може сконцентруватися на тому, що відбувається і обговорюється в групі саме зараз.

➤ *Правило збереження зворотнього зв'язку,* який досягається шляхом відкритого, аргументованого та конструктивного висловлювання усіх членів групи стосовно різних ситуацій, які виникають у процесі виконання завдань. Це дозволяє кожному учаснику сформулювати свій адекватний образ та образ іншого, створити умови для відповідної корекції. Це унікальна можливість «побачити себе очима інших». Надавати зворотній зв'язок слід наступним чином: говорити лаконічно і конкретно про реальні відчуття; а прийому зазначеного зв'язку сприяють наступні дії: слухати уважно та робити запит для додаткової інформації. Також дане правило заощаджує час.

➤ *Будь активним і ти пізнаєш себе.* Правило забезпечує за короткий проміжок часу отримання якнайбільше досвіду і полягає в обов'язковому включенні в заняття усіх без винятку учасників групи, як умови активізації мотиваційно-потребової сфери особистості. Це обумовлено першим принципом, за яким кожному надається можливість продемонструвати себе, а свої дії та думки зробити предметом аналізу в групі.

➤ *Правило довірливого спілкування в групі.* Студенти-психологи прагнуть не говорити про те, що вони відчувають, що думають, оскільки бояться бути смішними, тобто спрацьовує механізм психологічного захисту. Від елемента довіри, почуття спільності та причетності залежить ефективність тренінгу в цілому.

➤ *Правило доброзичливості.* Сприяє прояву відвертості у групі та надає змогу активізувати у групі взаємну підтримку, співчуття тощо.

➤ *Правило «Я».* Говорити слід від свого імені, використовуючи займенники першої особи однини: «Я вважаю...», «Я відчуваю...», «Зі мною трапилась подібна ситуація» тощо. Основна увага повинна спрямовуватися на самопізнання, самоаналіз та рефлексію. Це допомагає навчитися приймати відповідальність на себе.

➤ *Правило взаємоповаги.* При висловлюваннях не перебивати: один говорить, інші слухають. Заперечення та зауваження слід висловлювати лише після уважного вислуховування та розуміння членів групи.

➤ *Правило пунктуальності.* Не спізнюватись. Це розвиває повагу до себе і інших, внутрішню дисципліну.

Слід зауважити, що перерахованими умовами не вичерпується успішна організація тренінгу. Його проведення – справа творча, в якій вказані правила можуть змінюватись та поповнюватись іншими, в залежності від кількісного та якісного складу учасників груп, досвіду тренера та інших умов.

Комплексна реалізація перерахованих умов групової роботи дозволяє досягти вказаної мети. Однак самі по собі вони не дадуть бажаного результату. Відповідні вимоги ставляться як до тренера групи так і загальної стратегії проведення занять. До правил краще звертатися на початку кожного дня, а також за необхідністю у процесі заняття, наприклад при порушенні даних постулатів учасниками. З цією метою ми розмістили плакат на видному місці. На цьому етапі відбулася підготовка групи в цілому і кожного окремого учасника до цілеспрямованого навчання.

Підбиття підсумків першої сесії має бути позитивним, лаконічним. Варто в атмосфері доброзичливості, акцентуючи увагу на позитивних моментах у роботі учасників завершити сесію й оголосити перерву.

Сесія 2 «Згуртування групи» полягала у: створенні позитивної емоційної атмосфери довіри та саморозкриття і створенні передумов особистісного зростання учасників тренінгу; проясненні «Я-концепції» та

виявленні рівня її сформованості; активізації інтересу до пізнання складових здоров'я ; зниженні рівня тривожності і напруженості групи. Передбачалося також створення комфортної психологічної атмосфери у групі й оптимального робочого напруження. Цей етап включав психологічну діагностику динамічних особистісних утворень, насамперед, рівня загальної самооцінки та її адекватності, оскільки саме самооцінка утворює ядро особистості психолога в галузі спеціальної освіти.

Вправи цього етапу направлені на глибокий аналіз «слабких сторін» (складових) особистості кожного учасника. Завданням є не розтин негативних рис характеру, а виявлення тих рис, що є причинами конфлікту в тих чи інших ситуаціях. У контексті гуманістичного підходу істотною умовою успішності є стимулювання самопізнання психологів в галузі спеціальної освіти. Першим кроком до цього було усвідомлення, тією чи іншою мірою, власного стану – психофізіологічного та психічного, як складових особистості. Усвідомлення сильних і слабких сторін є особливо важливим у процесі роботи психолога, яка ставить підвищені вимоги до всіх складових професійної підготовки в контексті складності та стресомісткості завдань, що висуваються з огляду на політичний, економічний, соціальний та моральний стан сьогодення. Попередньо перед кожним учасником нами ставилося завдання визначити із запропонованих якостей найважливіші за значимістю для психологів в галузі спеціальної освіти (вправа «Найважливіші якості»). Якщо думки розійшлися, пропонувалася дискусія з метою прийти до єдиної думки. З одного боку, ця дискусія була способом активізації групи, з іншого боку, – самопізнанням завдяки розумінню кожним своєї ролі при обговоренні. Важливим надбанням цієї ступені є визнання за собою права відчувати і виражати свої почуття. Легалізуючи свої почуття і бажання, людина дізнається про спрямованість своєї особистості, що є необхідною передумовою формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти. Задля формування потягу до самопізнання, усвідомлення учасниками позитивних

особистісних якостей, формування уміння мислити про себе позитивно, кожному учаснику пропонувалось скласти список притаманних йому негативних рис, про дві найприкріші з яких він повідомляв присутніх (вправа «Мені в собі не подобається...»). Потім обговорювалося те, якими можуть бути наслідки втрати цих рис, як зміниться ставлення до себе й оточуючих, якщо позбутися даних рис. Опісля усі розповідали про свої сильні сторони, про те, що вони цінують в собі, що дає їм почуття упевненості в собі в різних ситуаціях. Також пропонувалось зробити спробу провести «інвентаризацію» своїх сильних якостей, фіксуючи їх у своїх щоденниках.

З метою усвідомлення психологами своїх негативних особистісних якостей, конкретизації свого реального та ідеального “Я” використовувалася вправа «Риси, яких я хочу позбутися». Учасникам надавалася можливість ще раз обдумати і записати на окремому аркуші свої вже визначені негативні риси, яких вони б хотіли позбутися, оскільки вони заважають жити, спілкуватися з іншими. Ведучий після цього проводив «ритуал їх знищення» (рвав або спалював записки).

Використовувався також метод психомалюнку. Головною метою застосування цього методу є формування в учасників тренінгу вмінь бачити глибокий психологічний зміст, оскільки це позитивно впливає на ставлення до занять у групі, до інших людей й до самого себе. Ми вважали, що цьому сприяє виконання у своїх щоденниках (чи для зручності на окремих аркушах) індивідуальних малюнків на тему «Моє реальне та ідеальне Я», після чого кожен з авторів демонстрував з супровідним коментарем свій малюнок групі.

При підбитті підсумків сесії обов'язкове колективне обговорення вражень, в ході якого керівник групи виявляє повагу до будь-яких думок і позицій, навіть якщо сам їх особисто не поділяє.

Сесія 3 «Процес самопізнання» визначала наступне: поглиблення процесу самопізнання; інтеграцію уявлень про себе; зниження конфліктності загальної самооцінки, підвищення її рівня; формування вміння рефлексії

власних переживань, визначення переважаючих ціннісних орієнтацій учасників групи.

Вправа «Незакінчені речення» мала на меті розвиток спроможності людини до рефлексії власних переживань. Тренер групи пропонував учасникам заняття продовжити першими, що приходять на згадку, фразами, незакінчені речення: «Більше за все я боюся...», «Мені стає прикро, коли...», «Я злюсь, коли...». За отриманими відповідями можна судити про спроможність людини до рефлексії власних переживань. Відповідь «не знаю» свідчить про недостатній розвиток цієї здатності, або, можливо, про високу значимість певної проблеми.

З метою розвитку вмінь самоаналізу тренер пропонував членам групи відповісти на запитання невеликого тесту, який допоміг їм краще себе зрозуміти (тест «Чи повторюєте ви свої життєві помилки?»).

Задля прояснення цінностей, життєвих цілей і розробки особистих життєвих планів керівник пропонував оцінити поточну життєву ситуацію в таких сферах, як професійна діяльність, економічний розвиток, сімейне життя, фізичний та психічний стан та здатність до управління ними (вправи «Аналіз життя», «Сила моїх бажань»). Оцінюючи задоволеність своїм нинішнім становищем, учасники будували життєвий план так, щоб їх діяльність розгорталася в напрямку провідних смислових утворень (пріоритетних цілей). Потім тренер пропонував членам групи подискутувати на тему «Що є найголовнішим у житті?». Ми вважали за необхідне зазначити, що сенс колективного обговорення певних питань полягає в тому, щоб, передусім, зрозуміти суть проблеми та її можливі рішення, оцінити й зважити їх. Головним у дискусії вважався той факт, що її учасники вчаться логічно міркувати, викладати й відстоювати свої думки, переконувати й слухати інших, – тобто вчаться ефективній соціальній взаємодії, що є запорукою формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти. Застосування даного методу в процесі тренінгу дозволяє, на нашу думку, використовуючи систему

логічно обґрунтованих аргументів, впливати на позиції, думки й установки учасників дискусії.

Отже, в ході третьої сесії першого дня тренінгу ми прагнули до того, щоб спочатку кожен учасник усвідомив свої цілі, конкретизував фактори, які перешкоджають і допомагають їх досягненню, що стало нам відправним пунктом для подальшої роботи щодо формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти.

Сесія 4 стала логічним продовженням попередньої. На розвиток емоційної близькості та на формування вміння робити оцінні ставлення щодо інших були спрямовані вправи «Уяви обличчя», «Недописаний лист» та вправа-малювання на тему «Мій найщасливіший день». Метою визначалися: активізація інтересу до самопізнання, самовдосконалення, розвиток активності та гнучкості процесів мислення, корекція очікувань учасників тренінгу, визначення рівня обізнаності учасників з питань, що стосуються тематики тренінгу.

Задля цього був проведений мозковий штурм «Визначення ієрархії потреб (піраміда А. Маслоу)». Розуміння природи мотивів людської діяльності можливе лише за умови з'ясування сутнісної природи потреб людини. Вставка про ієрархію потреб А. Маслоу має бути зроблена при аналізі спрямованості на себе як цінне доповнення чи пояснення, а не як самотійне повідомлення, оскільки половина групи, швидше за все, знатиме, що таке піраміда А. Маслоу. Тренер малює відому більшості слухачів піраміду. Шари піраміди повинні назвати самі слухачі – це буде набагато ефективніше. Добре, якщо вони самотійно прийдуть і до припущення про те, що самоактуалізація також є вираженням спрямованості на себе. Головне – не давати готової, а тим більше заздалегідь надрукованої і розмноженої для усіх учасників схеми. Треба створити її разом з групою.

Якщо є необхідність, то мозковий штурм замінюється на міні-лекцію, де ведучу роль займає безпосередньо тренер: «У загальній теорії управління найчастіше використовується концепція мотивації діяльності, розроблена

американським психологом А. Маслоу. В межах гуманістичної психології теорія особистості займає значне місце. Фундаментальними потребами людини згідно з даною теорією є: фізіологічні (їжа, вода, сон тощо); потреба в безпеці, захищеності, стабільності, порядку; потреба в любові, почутті приналежності до певної спільності людей (сім'я, дружба та ін.); потреба в повазі (визнанні) та самоповазі; потреба в самоактуалізації. Перші дві потреби розглядаються як первинні, інші – як вторинні. Особистісне зростання, за А. Маслоу, є задоволення чимраз вищих потреб, якими в його ієрархії є потреби в самоактуалізації. Рух до самоактуалізації не може початися, поки індивід не звільниться від домінування нижчих потреб, як-от потреби у безпеці та визнанні.».

Завершенням першого тренінгового дня виступала вправа «Посмішка по колу», що своїм спрямуванням передбачала розслаблення, заспокоєння після активної фази роботи та передачу позитивних почуттів задля покращення загального емоційного фону.

Після кожного дня тренінгу учасникам пропонувалося зробити аналіз проведеної роботи, тобто підбити підсумки («Рефлексія дня»), даючи відповіді та дискутуючи з наступних питань: що дивувало, драгувало?; що заважало чи допомагало?; що давалось важче, а що легше?; які думки приходили?; які супроводжували почуття? тощо. Після цього керівник цікавиться враженнями учасників від заняття, дякує групі за роботу і запрошує на наступну зустріч.

Досвід показує, що методи групової роботи – це прогресивна практика організації навчання особистості насамперед тому, що йдеться про засвоєння знань, які набуваються у процесі вивчення матеріалу і при цьому відбувається саморозвиток шляхом особистої активності. Крім того, використання вказаних методів групової роботи дозволяє організувати навчання психологів таким чином, щоб практично всі були залучені до процесу пізнання, де вони можуть обмінюватися думками, ідеями в умовах емоційного комфорту і творчої атмосфери. Водночас, навчальний матеріал

краще запам'ятовується, оскільки все, що відбувається, пов'язане з певним видом пізнавальної активності та має практичну значущість, тобто відповідає вимогам практично орієнтованої освіти, враховуються бажання самих студентів-психологів, засвоєння нових знань більш ефективно, завдяки базовій інформації, котра була зібрана раніше [3].

Вищезазначене засвідчує, що ефективність впровадження в роботу тренінгу **«Формування компонентів професійного та особистісного зростання психологів в галузі спеціальної освіти як складова професійної підготовки»** підвищиться, якщо вона буде побудована на: основі дотримання принципів гуманістичного особистісно орієнтованого підходу до людини; комплексному врахуванні психологічних аспектів взаємодії; стимулюванні самопізнання, формуванні адекватної самооцінки та позитивного самосприйняття; подоланні психологічних захистів та бар'єрів, зменшенні симптомів тривожності; формуванні системи знань, умінь, навичок як базису для формування зазначених компонентів; формуванні системи переконань і ціннісних орієнтацій; сприянні самоактуалізації як основній передумові професійного становлення.

Література

1. Барко В. І. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості: [Методичні рекомендації для практикуючих психологів] / Барко В. І., Панок В.Г., Лазаревський С.В. – Київ – Тернопіль: Видавничий відділ ТЕІПО, 2000. – 30 с.
2. Психогимнастика в тренінге : учебно-метод. пособие [для врачей, психологов и учителей] ; под ред. Н. Ю. Хрящевой. – СПб. : Речь, Институт тренинга, 2002. – 256 с.
3. Супрун Д. М. Формування у керівників органів внутрішніх справ мотивації збереження здоров'я / Д. М. Супрун // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 4. – С. 257–263.
4. Методика викладання психології у вищій школі : [навч. посіб.] / Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко, І. В. Куценко, М. О. Супрун та ін. – К. : Атіка, 2012. – 272 с.
5. Cecil H. Patterson and C. Edward Watkins, Jr. "Theories of Psychotherapy", 5th ed., New York: Holt, Rinehart and Winston, 1997. – 169 p.